

AINEVALDKOND “KEEL JA KIRJANDUS”

1. VALDKONNAPÄDEVUS

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes keele- ja kirjanduspädevus, mis hõlmab teadmisi ja oskusi, et kujundada keele- ja kultuuriteadlik inimene, kes oskab end erinevates suhtlusolukordades väljendada nii suuliselt kui kirjalikult; mõista ja analüüsida erinevaid tekste.

Gümnaasiumi lõpuks õpilane:

- 1) väärtustab keelt ja kirjandust kui (rahvus)kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendajat ning mõtlemis- ja tunnetusvahendit, teadvustab keelt identiteedi osana, peab oluliseks keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
- 2) toimib keeleteadlikult, väljendub selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normidele vastavalt nii suulises kui kirjalikus suhtluses, märkab ja arvestab keeles toimuvaid muutusi;
- 3) oskab argumenteeritult arutleda loetud, vaadatud või kuulatud teksti põhjal;
- 4) teab tekstide ülesehituse põhimõtteid, koostab eri liiki tekste, kasutades alustekstidena nii teabe- ja ilukirjandustekste kui ka teisi allikaid neid kriitiliselt hinnates, austab intellektuaalomandit;
- 5) hindab kriitiliselt meedia- jm avalikke tekste, tunneb ära tekstide mõjutusvahendid;
- 6) mõistab keele ja kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuurilist tähtsust iseenda arengus;
- 7) väärtustab kirjanikku kui loojat ning kirjandust kui tunde- ja kogemusmaailma rikastajat, kujutus- ja mõttemaailma arendajat; väärtustab lugemist ja suunab oma lugemust.
- 8) teab eesti ja maailmakirjanduse olulisemaid autoreid ning kirjandusteoseid, seostab neid ajajärgu ja kultuurikontekstiga; tunneb tähtsamaid kirjandusvoole ja -žanre, eristab kirjandusteksti poeetilisi võtteid ning peamisi kujundeid.

2. ÕPPEAINED JA MAHT

Ainevaldkonna kohustuslikud õppeained on eesti keel ja kirjandus. Õppeained jagunevad kohustuslikeks, moodul- ning valikkursusteks.

Kohustuslikud kursused kõikidele õpilastele on õppeaineti järgmised:

- 1) **eesti keeles** 6 kursust: „Keel ja ühiskond“, „Meedia ja mõjutamine“, „Teksti keel ja stiil“, „Praktiline eesti keel I“, „Praktiline eesti keel II“ ja „Praktiline eesti keel III“;
- 2) **kirjanduses** 6 kursust: „Pärimus ja kirjandus“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II“, „Kirjandus ja ühiskond I“ ja „Kirjandus ja ühiskond II“, „Identiteet ja eesti kirjandus“.

Sõltuvalt õppeaastast on õpilastel võimalik valida keele ja kirjanduse valdkonnast järgmisi moodul- ja valikkursusi:

- näitlejameisterlikkus;
- loovkirjutamine ja loominguline visandamine;
- loominguline mina;
- kuidas suhelda ning esineda julgemalt ja vabamalt;
- kirjalik ja suuline suhtlus;
- mõte ja sõna;
- sõna saab teoks;
- märgiline maailm;
- 10 asja, mida kirjandusõpetajad ei taha, et sa teaks;
- *storytellingu* meistriklasse.

Sügiseti toimub õppekäikude päev, kui 12. klassid külastavad Tammsaare muuseumi Vargamäel.

Jaanuaris-veebruaris on humanitaarainete kuu, mille jooksul toimuvad temaatilised tegevused ja kohtumised külalistega, loomispäev. Kuu lõpetab õpilaste ja õpetajate ühine omaloomingukohvik Pegasus. Tähistatakse eesti kirjanduse ja emakeelepäeva.

Aasta ringi valmistatakse õpilasi ette emakeele, kirjanduse, rahvaluule, võro keele olümpiaadideks ning esseekonkurssideks.

3. KIRJELDUS JA VALDKONNASISENE LÕIMING

Keel on rahvuskultuuri ja rahvusliku identiteedi kandja. Keele valdamine kõnes ja kirjas on inimese mõtlemisvõime kujunemise, vaimse arengu ning sotsialiseerumise alus ja eeldus. Eesti keele valdamine on eduka õppimise eeldus kõikides õppeainetes. Keele ja kirjanduse õppeainete kaudu kujundatakse keele- ja kirjanduspädevuse ning kommunikatiivsete oskuste arengu kõrval ka gümnasisti enesetunnetuse kujunemist ning kultuurilist ja sotsiaalset arengut.

Praktilise eesti keele kursuste jooksul arendatakse õpilaste suulist ning kirjalikku suhtlus-, arutlus- ja väljendusoskust, õpetatakse eri liiki tekste koostama, selleks vajalikku teavet hankima ning otstarbekalt kasutama. Õigekirja- ja õigekeelsusküsimusi korraldatakse kõikide kursuste vältel.

Kirjanduse kursustel õpetatakse mõistma ilukirjandusteost kui tervikut, analüüsima ja tõlgendama eri liiki tekste, pöörates tähelepanu kujundlikule keelele ning poetikale. Keele- ja kirjanduskursusi seob tegelemine tekstidega: teksti mõistmine ning tõlgendamine, keeleliste ja stiililiste väljendusvahendite eritlemine ja analüüs ning võimalust mööda ühiste tekstide alusel kirjutamine.

4. ÕPPEAINETE LÕIMINGU VÕIMALUSED TEISTE AINEVALDKONDADEGA

Eesti keel on ühtaegu nii õppe korraldamise keel kui ka õppeaine. Hea keeleoskus loob eeldused kõikide õppeainete edukaks omandamiseks ning toimetulekuks isiklikus ja avalikus elus. Kõik õppeained arendavad keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara mõistmist ja kasutamise oskust, teksti mõistmist ning tekstiloomet, oskust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Kuigi keeleoskust arendatakse järjekindlalt ja teadlikult keele- ja kirjandustundides, on vaja pidevat koostööd teiste ainete õpetajatega.

Võõrkeeled. Eesti keele struktuuri tundmine (käänd- ja pöörsõnade vormistik, sõnaliigid, sõnamoodustus jm) on oluline eeldus, et mõista seoseid eri keelte vahel. Kõiki võõrkeeli õpitakse emakeele kaudu. Võõrkeelte tundmine aitab mõista ja seletada võõrsõnavara ning kasutada võõrkeelseid allikaid infootsingus ja uurimuslikus tegevuses. Maailmakirjanduse autorite ja teostega tutvumine võib äratada huvi võõrkeelte õppimise vastu; õpitavas võõrkeeles kirjutatud teoste lugemine ja arutamine võib teadlikult suunates äratada huvi õpitava keele maa, kultuuri ja kirjanduse originaalkeeles lugemise vastu. Aineteadmised toetavad õpilaste ettevalmistust eesti keele riigieksamiks, sest lugemisülesannete alustekstid ja kirjutamisülesanded hõlmavad kõiki eluvaldkondi.

Matemaatika. Eesti keele ja kirjanduse tundides arendatav lugemisoskus soodustab õppetekstide ja tekstülesannete mõistmist. Arvsõnade õigekirja õppimine toetab korrektse matemaatilise kirjaoskuse arendamist. Uurimuslikus õppes on oluline andmete analüüs ja tõlgendamine, tulemuste esitamine tabelite, graafikute ja diagrammidena. Aineteadmised toetavad õpilaste ettevalmistust eesti keele riigieksamiks, sest lugemisülesannete alustekstid ja kirjutamisülesanded hõlmavad kõiki eluvaldkondi.

Loodusained. Loodustekstid eesti keele õppekirjanduses ja ilukirjanduses aitavad kaasa looduse tundmaõppimisele ning väärtustamisele ja avardavad silmaringi. Loodusluule lugemine ja esitamine, sellega seotud esteetilis-emotsionaalsed elamused, samuti kirjandusteose looduskirjelduse kui kunstilise kujundi analüüs pööravad tähelepanu looduse ilule ning väärtustavad loodust kui esteetiliste elamuste allikat. Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainetes kinnistatakse kohanime- ning loodusnähtuste ja -objektide nimetuste õigekirja. Aineteadmised toetavad õpilaste ettevalmistust eesti keele riigieksamiks, sest lugemisülesannete alustekstid ja kirjutamisülesanded hõlmavad kõiki eluvaldkondi.

Sotsiaallained. Ilukirjandusteoste lugemine ja analüüs aitavad kujundada maailmapilti, mõista ajaloosündmusi, ühiskonnaelu arengut ning orienteeruda ühiskonnaelus ja inimsuhetes. Ajaloo ning ajastu ühiskondlik-poliitiliste olude tundmine aitavad mõista kirjandusteost, selle sisu, probleemistikku ja sõnumit. Aineteadmised toetavad õpilaste ettevalmistust eesti keele riigieksamiks, sest lugemisülesannete alustekstid ja kirjutamisülesanded hõlmavad kõiki eluvaldkondi.

Kunstiained. Kirjandusteoste illustratsioonide analüüs toetab kujutava kunsti spetsiifika ja väljendusvahendite mõistmist ja vastupidi. Kirjandusteoste käsitlemise illustreerimine vastava ajastu muusikaga soodustab arusaamist muusika emotsionaalsest mõjust ning eri muusikavoolude seostest ajastu kunstisuundumustega. Keeleõppes õpitakse nägema reklaami visuaalseid ja auditiivseid komponente. Aineteadmised toetavad õpilaste ettevalmistust eesti keele riigieksamiks, sest lugemisülesannete alustekstid ja kirjutamisülesanded hõlmavad kõiki eluvaldkondi.

Kehaline kasvatus. Loovtegevuste kaudu kujundatakse tervist väärtustavat eluhoiakut, väitlustes propageeritakse tervislikku eluviisi ning dramatiseeringutes ja rollimängudes kogetakse erinevaid olukordi. Sportlaste elulugude kaudu puututakse kokku üldinimlike kõlbeliste väärtuste, sotsiaalsete hoiakute ja tõekspidamisega. Aineteadmised toetavad õpilaste ettevalmistust eesti keele riigieksamiks, sest lugemisülesannete alustekstid ja kirjutamisülesanded hõlmavad kõiki eluvaldkondi.

5. ÕPPETEGEVUSE KAVANDAMINE JA KORRALDAMINE

Õpet kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse kooli põhiväärtustest, õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut nii valdkonna sees kui ka teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas ning jätab piisavalt aega nii huvitegevuseks kui ka puhkuseks;
- 3) võimaldatakse üksi- ja ühisõpet, mis toetavad õpilaste kujunemist aktiivseteks, koostöövõimelisteks ning iseseisvateks õppijateks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õpiülesandeid, mille sisu ja raskusaste arvestavad õpilaste võimeid ning huvisid ja tõstavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogial põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda (arvutiklass, õuesõpe, muuseumid, näitused, kino- ja teatrikülastused jne);
- 7) kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet (õppekäigud, rollimängud, arutelud, väitlused, projektõpe, õpimapi koostamine, praktilised ja uurimistööd jne).

Õpetuses jälgitakse, et

- kujuneks hea õigekirjaoskus;
- käsitletavate tekstide raskusaste kasvaks vastavalt lugemisoskuse arenemisele;
- oleks esindatud seotud (kirjeldavad, jutustavad) kui ka sidumata tekstid (tabelid, graafikud, loetelud jt);
- omandataks süstemaatiliselt uusi sõnu (vähem tuntud sõnu, võõrsõnu, piltlikke väljendeid jm);
- areneks oskus leida trükitud ja elektroonilistest allikatest vajalikku teavet ning seda kriitiliselt tõlgendada;
- kujuneks kriitiline teabekasutaja ja esteetiliselt väärtusi mõistev isiksus;

- areneks oskus kirjutada teksti alustekstide põhjal, samuti oskus siduda oma tekstiga teistest tekstidest saadud teavet, viidata, tsiteerida ja refereerida;
- areneks kuulamis-, argumenteerimis- ja suhtlusoskus, lähtudes eesmärgist ja suhtlusolukorrast;
- areneks oskus analüüsida teksti (luua aega ja tegevuskohta, joonistada üles tekstiruume, uurida süžee ja faabula seoseid, narratiivsust jm), mõtestada võtmesõnu, sõnastada oma arvamust või küsimusi, leida olulist ja seostada seda varem loetuga.

Õpe peab aitama loetusse süveneda, seda analüüsida, sünteesida, võrrelda, hinnata ja praktilises tegevuses kasutada.

6. HINDAMINE

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemustest ja õpilase individuaalsest arengust, mis on kooskõlas õppesisu ja -tegevustega ning vastavuses ainealasete teadmiste, oskuste ja hoiakutega ja anda ennastjuhtivale õppijale tagasisidet tema õpitulemustest ja arengust. Hinnatakse nii õppeprotsessi vältel kui ka õppeteema lõpus nii sõnaliste hinnangute kui numbriliste hinnetena. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust.

Kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid, vastav teave on Stuudiumi-päevikus iga kursuse esimese tunni sissekandes. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Arutlevat teksti hinnatakse eesti keele riigieksami kirjutamisosa hindamisjuhendi järgi paindlikult, arvestades õpilase arengut.

Tekstide hindamisel seatakse hindamiskriteeriumid, mis arvestavad tekstiliigile omaseid tunnuseid ja õpilase keelelist arengut. Hindamiskriteeriumid puudutavad tekstide sisu ja ülesehitust, konteksti sobivat lausestust ja sõnastust, õigekirja ja vormistust. Hindamispõhimõtted on õpilasele eelnevalt teada.

Kirjanduses hinnatakse järgmisi õpitulemusi: 1) tervikteoste ja tekstikatkendite mõistmist, analüüsi ja tõlgendamist; 2) omaloomingulisi töid; 3) kirjandusteadmisi (nt kirjandusmõistete ja kirjandusloolise konteksti tundmist).

Hinnatakse suulisi ja kirjalikke tegevusi, individuaalseid, paaris- ja rühmatöid, rakenduslikke teste ja harjutusi, ainealaseid kontrolltöid, analüüsi- ja tõlgendusülesandeid. Hindamiseks sobivad veel mitmesugused oskusi edendavad sooritusülesanded, nagu luule-, proosa- ja draamateksti

esitamine, arutleva kirjandi kirjutamine, uurimis- või praktilise töö tegemine, projekti koostamine ja elluviimine, ettekande loomine ja esitlemine, avalik esinemine.

Lugemiskontrolli puhul eelistatakse arutlusele suunavaid analüüsi- ja tõlgendusküsimusi, mõttevahetust teksti väärtuste ja sõnumi üle. Kirjanduse hindamise skaala on paindlik. Omaloominguliste tööde puhul tunnustatakse idee ja teostuse originaalsust, iseseisvust, üldistavust või muud vaatenurka.

Arutluste (nt arutlevate kirjandite) puhul hinnatakse teemakohasust, arvamuste ja seisukohtade veenvust, argumenteeritust, seostatust. Õpilase seisukohtadele ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet.

Kõikides kirjalikes töödes tähistab aineõpetaja keelevead, kuid hindamisel arvestab soorituse väärtusi vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Keele ja kirjanduse valdkonna ainete hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mittenumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.